

SIMLA PIÉTER*

Az Országos Műszaki Múzeum technika-népszerűsítő intézmény sajtóvisszhangja fennállása 30 évében

BEVEZETÉS

Előadásom az Országos Műszaki Múzeumnak (OMM) a sajtóban betöltött szerepével foglalkozik fennállásának kezdetétől egészen napjainkig. Az előadás kizárólag a Múzeumnak a sajtóban betöltött szerepével foglalkozik, és nem tér ki a rádióban, televízióban és az interneten való szereplésekre. Bár ezen médiumok is nagyon fontosak, illetve a jövőt tekintve egyre fontosabbak lesznek, ez azonban egy másik előadás témája lenne.

Előadásomban csak az Országos Műszaki Múzeumot közvetlenül érintő újságcikkekkel foglalkozom, nem érintve az Országos Műszaki Múzeum munkatársainak a sajtóban megjelent munkáit, cikkeit – leszámítva azokat, amelyek az OMM-ről szólnak –, valamint a munkatársakról szóló cikkeket, hiszen ez jóval szerteágazóbb téma lenne.

Az Országos Műszaki Múzeum a sajtóban a róla szóló cikkek mellett oly módon is képviseli magát, hogy bizonyos cikkekhez tárgyakat kölcsönöz fotózás céljából.

A Múzeum többször szerepel címdoldalon, de leginkább a vonatkozó rovatok hasábjain található a róla szóló cikkek, fontosságuknak megfelelő helyen és terjedelemben.

Az egyes eseményekről több újság is beszámol, de a nagyobb napilapok (Népszabadság, Magyar Nemzet, Magyar Hírlap) több tudósítást is közölnek egy eseményről, pl.: egyet egy kiállítás megnyitáskor, egyet később, értékelve a kiállítást vagy az eseményt.

Megfigyelhető, hogy nagyobb esemény, új kiállítás esetén a sajtó érdeklődése megnő a Múzeum iránt és az ezeket az eseményeket bemutató cikkek mellett megszorodnak a bemutató, elemző, leíró cikkek is.

A 30 év alatt a sajtó végigkíséri a Múzeum életét, beszámol elsősorban a nagy kiállításokról, de a kisebbekről is, ugyanakkor a konferenciákról, vonatkozó témákról is tudósít (pl.: Technikatörténeti Szemle, a Múzeum dolgozóinak kitüntetése).

* Országos Műszaki Múzeum, 1117 Budapest XI., Kaposvár u. 13–15.

ÚJSÁGOK

Összegzést nem mertem készíteni az újságok számát és különbözőségét tekintve, mivel reprezentatív anyagból készültem, amely a főbb irányzatok kimutatására igen, de statisztikák készítésére nem alkalmas.

A Múzeum, tematikáját tekintve a nemzetközi lapoktól kezdve egészen a helyi lapokig szerepel a 30 év sajtójában. Példák, a teljesség igénye nélkül.

Külföldi lapok: Hildesheimer Allgemeine Zeitung, Ostfriesen-Zeitung

Hazai kiadású idegen nyelvű lapok: Budapester Rundschau, Neueste Nachrichten, Daily News, Hungarian Exporter, Hungarian Heavy Industries

Országos napilapok: Népszabadság, Magyar Nemzet, Magyar Hírlap, Népszava, Metro

Országos havi, illetve hetilapok: Képes7, Élet és Tudomány, Magyarország, Nők Lapja, Heti Világgazdaság

Bulvárlapok: Mai Nap, Blikk

Regionális lapok: Zalai Hírlap, Déli Hírlap, Csongrád Megyei Hírlap

Szaklapok: Szerszámgépipar, Számítástechnika, Földmérő, Turista Magazin

Abban az anyagban, amelyből dolgoztam, 57 újságban szerepel a Múzeum, ebbe beletartozik a Népszabadság, amely a legtöbbet cikkezik, és például a Múzsák is, amelyben összesen egy cikk jelent meg az OMM-ről (a *Társaink a háztartásban tegnap és ma* kiállításról).

30 ÉV ÖSSZEGZÉSE

Most nézzük meg azokat a főbb eseményeket, amelyek a legnagyobb visszhangot keltették a sajtóban. Elsősorban azokat az eseményeket, cikkeket választottam ki, amelyeken keresztül nyomon követhető az OMM 30 éves története, illetve az ezzel kapcsolatos sajtóreagálásokat, véleményeket. Mindezt a teljesség igénye nélkül tettem, hiszen ha a kisebb mozzanatokat is bemutatnám, akkor nagyon hosszúra nyúlna előadásom.

Előzmények

1965–66: Ezekben az évben – bár az Országos Műszaki Múzeum hivatalosan még nem is létezett – a sajtó leginkább a *Műszaki Múzeum* megnyitásával, illetve az ekkor átadott új raktárépületekkel foglalkozik. Az Országos Műszaki Múzeum elnevezést már ekkor rendszeresen használják.

Az új Kaposvár utcai raktárépület átadásának alkalmából egy 120 tárgyat bemutató kiállítást rendeztek a Múzeum dolgozói, *20 év magyar találmányai* címmel.

A Szerszámgépipar 1966. 09. 28-i számában **Szilágyi István** főigazgató-helyettessel készítettek riportot. Ebből a riportból, illetve a többi korabeli cikkből kiderül az a koncepció, amely a megépült raktárépület bővítésével és kiegészítésével valósította volna meg a teljes értékű Országos Műszaki Múzeumot. Ennek megfelelően első lépésben az átadott raktárépületet építették volna fel, ezt követte volna mellette egy másik raktárépület létrehozása, majd a bemutatóterem felépítése is. Szilágyi István bizakodó, így fogalmaz:

„Munkánk teljes kibontakozását, szemléltetését pedig a szomszédos telken építendő múzeum hivatott elősegíteni.”

(Jelenleg a Westel központi épülete áll ezen a helyen.)

Ez az elképzelés egészen a 80-as évekig maradt meg, kisebb-nagyobb módosításokkal.

A koncepcióhoz tartozott továbbá, hogy a XI. kerületbe tervezték ekkor még a Budapesti Nemzetközi Vásár helyszínét is, így a két intézmény jól kiegészítette volna egymást.

1970-es évek

1972–73: A sajtót az Országos Műszaki Múzeum hivatalos megalapítása foglalkoztatja. 1972 elejétől kezdve 1973 végéig nagy sajtóvisszhangot kap a Múzeum, és a kiállítási csarnokot tekintve is nagy az optimizmus.

Az Élet és Tudomány 1972/22. száma (1972. 06. 01.) a címlapon hozza az OMM-t, és egy 7 oldalas riport foglalkozik a Múzeum megalapításával, illetve tárgyaival.

A Műszaki Élet 1972. 06. 23-i számában Szabadvány Ferenc és Oszetzky Gábor már kiállítási koncepciót is nyújt a majdani kiállításához:

„Könnyen belátható, hogy időben előrehaladva mind nagyobb tér szükséges az illető kor technikájának bemutatásához. A legcélszerűbb térbeli kiképzés a gömbcikkhez hasonló. Ennek középpontjában a legrégebb technikai emlékek helyezhetők el, s kifelé haladva a bővülő tér egyre növekvő mennyiségű tárgyi anyag bemutatására nyújt lehetőséget.”

1974: Az újonnan megalapított Országos Műszaki Múzeum első önálló kiállítása, *Az ember és műszerei*, melyet a Nemzeti Múzeumban rendeznek meg, nagy sikert arat: A Magyar Nemzet (1974. 06. 18) több tízezres látogatótömegről számol be a kiállítás végeztével.

Érdekes vita alakul ki az Eötvös Loránd emlékmúzeummal kapcsolatban, melyet a Magyar Tudományos Akadémia Tihanyban kíván létrehozni, de ez ellen érvel Szabadvány Ferenc főigazgató. A Magyar Nemzet 1974. 06. 11-i számában felszólva arra hivatkozik, hogy ezt az anyagot inkább a budapesti Műszaki Múzeum hamarosan felépülő kiállítócsarnokában kellene kiállítani. Ez is igazolja azt az optimizmust, amely nemcsak a Múzeum dolgozóit, hanem a sajtót is jellemezte a kiállítócsarnok felépítésével kapcsolatban.

1975: Az Esti Hírlap 1975. 03. 06-i számában hosszabb cikk keretén belül foglalkozik a Múzeummal és gyűjteményeivel, majd végső megállapításként a cikk írója kijelenti, hogy az OMM már most elfoglalta helyét a magyarországi múzeumok között. Látható, hogy a Múzeummal kapcsolatban pozitívak a visszajelzések és mindenki a kiállítócsarnok megnyitását várja.

1976–78: Ezekben az években három olyan időszak kiállítása volt a Múzeumnak, amelyek nagy visszhangot váltottak ki: *Energia-ember-munka* kiállítás: Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Budavári Palota, *100 éves a méterrendszer*: Kohó- és Gépipari Minisztérium Rákóczi úti kiállítóterme, *Az írógép története* kiállítás, Iparművészeti Múzeum. Ez utóbbi kiállítás kapcsán alakul ki a jó kapcsolat a kassai Technikai Múzeummal, ahol a korábban Budapestről átszállított műszaki emlékek is részei a kiállításnak. Ez a kapcsolat a mai napig fennáll és barátinak nevezhető.

A kiállításokról szóló tudósításokban rendszerint megemlítik a kiállítócsarnok kérdését is, a várakozások továbbra is optimizmusról tanúskodnak.

1979: Ebben az évben jelennek meg először a kételkedő hangok az OMM kiállítócsarnokának megvalósulásával kapcsolatban. A Magyar Nemzet 1979. 10. 11-i számában nagyobb elemző cikk jelenik meg a Múzeummal kapcsolatban, és ebben már a lágymányosi koncepciót mint elvetett koncepciót említik. Konkrét helyet még nem említ a cikk, de azt biztosnak véli, hogy az „igazi múzeum” nem a Kaposvár utcában fog megvalósulni.

Ezek mellett a kevésbé jó hírek mellett egy nagyon érdekes hirdetést találtam a Számítástechnika 1979/1. számában, melyben Szabadvány Ferenc főigazgató hívja fel az olvasók figyelmét arra, hogy a még csak ötletként létező számítógép múzeum mellett az OMM is nagyon szívesen veszi a felajánlott régi számítástechnikai eszközöket.

1980-as évek

1980: A figyelem középpontjába ebben az évben a Budavári Palota Munkásmozgalmi Múzeumában megrendezett *Fejezetek az információközlés történetéből* kiállítás került. Sokat foglalkozik vele a sajtó, nagy sikere van, a Népszabadság 1980. 09. 16-i száma arról számol be, hogy a kiállítást megnyitása óta 40 ezren látogatták.

Az Élet és Tudomány 1980/27. számában a következőket olvashatjuk ezzel kapcsolatban:

„Kevés olyan kiállítás van, amelyet ennél jobb szívvel ajánlhatunk olvasóink figyelmébe.”

1982–83: Ezekben az években az újságok elsősorban olyan konferenciákról, rendezvényekről tudósítanak, melyek a Múzeum életében visszatérő események, évenként megrendezésre kerülnek. Ilyenek: Műszaki múzeumi napok, Nők a természettudományok, a technika és az orvoslás történetében. Emellett több újság említést tesz a Technikatörténeti Szemle húsz éves évfordulójáról.

1984: *Az időmérés története* című kiállítás, melyet az Országos Műszaki Múzeum és az Iparművészeti Múzeum közösen rendezett, is sajtóviasszhangra talál.

1985: Ebben az évben nyílik meg az Országos Műszaki Múzeum *A magyar ipar Széchenytől napjainkig* című állandó kiállítása Nagycenken. A kiállítást nagy figyelem kíséri és a Magyar Nemzet 1986. 07. 12-i száma azt írja, hogy az első évben 180 ezer látogató nézte meg. Állandó kiállítás lévén, ezzel kapcsolatos cikkek több évben is megjelennek.

1986-ban *A Halley-üstökös nyomában* című, a Néprajzi Múzeumban megrendezett csillagászati kiállításra figyelnek fel az újságírók. Ebben az évben lehetünk tanúi annak a sokoldalú próbálkozásnak, melyet a Múzeum vezetése tesz, annak érdekében, hogy kiállítótermet szerezzen a gyűjteményeknek. Ennek részeként olvashatjuk azt a sajátos hirdetést, amely az *Impulzus: 1986.11. 05-i* számában jelent meg:

„2 tárgy a 11 000-ból, melyet az Országos Műszaki Múzeum raktárai rejtene a közönség szeme elől kiállítási csarnok hiányában.”

1988–89: Ezekben az években két kiállítás, a Néprajzi Múzeumban megrendezésre került *Magyar alkotók a technikai haladásért*, és az *Emlékek a magyar földmérés történetéből* című, a Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat aulájában felállított kiállítás kelti fel a sajtó figyelmét. Ez utóbbi a Múzeum második állandó kiállítása, így több évben is cikkeznek róla, bár a napilapok mellett leginkább a szaklapok foglalkoznak vele.

A 80-as években a Múzeummal kapcsolatos elemző, ismertető jellegű cikkek hangvétele, hozzáállása merőben megváltozik. A kiállítóhelyiség hiánya ekkor már kritikaként jelenik meg. A 70-es évekre jellemző optimizmus eltűnik, a 80-as évek végére a különböző elképzelésekkel és lehetőségekkel kapcsolatban is egyre szkeptikusabbak az újságírók.

Nagyon kritikussá, éles hangvételűvé válnak a cikkek. Ízelítőül: „*Kiállítóhelyiség nélkül*”, „*Mostohagyermek-e nálunk a tudománytörténet?*”, „*Egy sehol sincs múzeum*”, „*Szellem a raktárban*”, „*Egy nem létező múzeum 180. évfordulóján*”, „*Iparunknak nem kell cégér?*”, „*Kiállítások albérlésben*”.

A „*láthatatlan múzeum*” kifejezés is ekkor jelenik meg először (1983. 03. 18.: A Jövő Mérnöke), aztán a későbbi években rendszeresen feltűnik, még a 90-es években is.

A Múzeum nem tud minden évben újabb kiállítással előállni, így azokban az években, amelyekben sikeres kiállítások kerülnek megrendezésre, egyértelműen megnő a Múzeummal foglalkozó cikkek száma.

Vannak átfogó, több évre visszatekintő cikkek, nyomon kísérik az 1984-ben átadott új raktár építését, a múzeum terveit, a gyűjtemény, a könyvtár bővülését, a kiállítási terveket, a koncepció átalakulását.

Az évtized végére teljesen eltűnik a hagyományos koncepció, és bár még egyszer felmerül annak lehetősége, hogy a Petőfi híd budai hídfőjénél, az egyetemhez közel épüljön egy könnyűfémvázcsarnok, ez az elképzelés is csak tiszavirág-életűnek bizonyul.

1990-es évek

1990–91: Ezekben az években a *Társaink a háztartásban tegnap és ma* című, a Budavári Palota „A” épületében megrendezett kiállítás arat nagy sikert, melyet az is bizonyít, hogy még a Műsák és a Nők Lapja is cikkezik róla.

1992-ben *A magyar műszaki értékek 150 év ipar- és világkiállításain* című, a Legújabbkori Történeti Múzeumban megrendezett kiállítás kelti fel a sajtó figyelmét.

1994-ben nyílt meg a Múzeum központi épületében a *Magyar alkotók arcképcsarnoka* című kiállítás, illetve ebben az évben a várpalotai Vegyészeti Múzeummal voltak közös időszaki kiállításai az Országos Műszaki Múzeumnak. A sajtó ezeket is figyelemmel kísérte.

1995-ben a sajtó leginkább a Palme-házzal és az ott esetlegesen megnyíló kiállítási csarnokkal van elfoglalva. Figyelemre méltó a Múzeum próbálkozása a hírkeltés terén. A Múzeum dolgozói egész napos programot szerveztek a sajtó képviselői számára: bemutatták az újságíróknak az Országos Műszaki Múzeumot, majd busszal átvitték őket a Palme-házba.

Rangos eseménynek számított a Keszthelyen megrendezett *Közép-európai műszaki múzeumok találkozója* is.

Emellett a sajtó kitüntetett figyelmet fordított az első televíziós közvetítőkocsi felújítására.

1996-ban *A golyóstoll története* című, a MTESZ-székházban megrendezett kiállítással és a Budapesti Műszaki Egyetemen bemutatott *Technikai fejlődés és műszaki felsőoktatás Magyarországon* című kiállítással kapcsolatban cikkeznek az újságok.

1998-ban két kiállításra figyeltek fel a sajtó képviselői: *A magnó(h) már 100 éves* című kiállítás a Kiscelli Múzeumban, a *Fegyverrel és tudománnyal a hazáért* című kiállítás pedig a Magyar Természettudományi Múzeumban volt látogatható.

1999-2000-ben több helyszínen mutatták be az *Örökség és haladás – magyar műszakiak és természettudósok a világ élvonalában* című kiállítást, melyet nyomon követtek az újságok is.

2002-ben a Közlekedési Múzeumban felállított *Csonka János emlékkiállítás* számított a sajtó szempontjából is jelentős kulturális eseménynek.

A 90-es években új témák jelennek meg a Múzeum helyzetét, jövőjét jellemző cikkekben.

Egyrészt számos új helyszín merül fel a gyűjtemények elhelyezésével kapcsolatban, másrészt a sajtóban is megjelennek a rendszerváltozást követő, a múzeumi szférát érintő finanszírozási gondok. Ennek kapcsán számos cikk ír általánosságban a múzeumügyről és ezen keresztül a Múzeum helyzetéről is. Több cikk foglalkozik az új fiókintézményeknek, az Öntödei Múzeumnak és a Központi Kohászati Múzeumnak az Országos Műszaki Múzeumhoz csatolásával.

Ekkortól jelennek meg az eredeti koncepciótól eltérően más helyszínek a létesítendő kiállítási csarnokkal kapcsolatban, azonban ezek egyike sem látványos már. Minden helyszín esetében megfigyelhető a sajtó cikkein keresztül a következő folyamat: ötlet, remény, bizonyosság, csalódás.

1990: Felmerül annak az ötlete, hogy a Világkiállítás egyik pavilonját kapná meg a Múzeum. Mint tudjuk, a Világkiállítás nem valósult meg.

1994: Ebben az évben a fehérvári úti GAMMA Művek épületeivel kapcsolatban merül fel, hogy esetleg helyszínt adhatnának egy technikatörténeti kiállításnak, ám ebből sem lesz semmi.

1995–97: Az összes helyszín közül a Palme-ház (Olof Palme sétány1.) kapja a legnagyobb sajtóvisszhangot, ami nem véletlen, hiszen a Minisztérium részéről is komoly ígéretek hangzanak el ekkor. Az egész folyamat jól érzékeltethető a kigyűjtött cikkek címei alapján is:

„*Múzeumok tárlat nélkül, Múzeum születhet, Műszaki Múzeum vagy kaszinó? Állandó kiállítási csarnokot kap az Országos Műszaki Múzeum?, Múzeum a cél előtt, Gyárak közül a Palme-házba, 180 év után kiállítóhelyet kap az Országos Műszaki Múzeum, Állandó helyen a Műszaki Múzeum, Otthon nélkül a Műszaki Múzeum*, majd végül a »jó öreg«: *A Láthatatlan Múzeum*.”

1998–2003: Hosszú ideig – egészen a mai napig – húzódott/húzódik az Óbudai Gázgyár kérdése, ahol az egyes cikkek beszámolnak a tulajdonosi jogviszonyok adta problémákról is. A sajtó végül már nagyon szkeptikusan kezeli a kérdést; holott ez a lehetőség még nem teljesen elvetett.

1998–2002: A legutolsó helyszíneként a Ganz Villamossági Rt. egykori épületei merülnek fel mint kiállítási csarnok, ám az *Álmok álmodói* kiállítás után mégsem kapja meg az épületeket a Múzeum. Ezt a tervet is folyamatosan nyomon követi a sajtó.

A 90-es évek elemzéseiben egyre többször készülnek kitekintések Európa és a világ más részei felé, és egyre erősebb kritikák fogalmazódnak meg a kiállítócsarnok nélkül működő műszaki múzeum miatt. A legtöbb elemző cikk átfogó történeti képet nyújt az Országos Műszaki Múzeum egész történetéről – 1809-től napjainkig –, majd kiemelve a műszaki muzeológia szerepét és fontosságát, elmarasztaló véleményt mond a kialakult helyzettel kapcsolatban. Az optimizmusnak már nyoma sem fedezhető fel a cikkekben.

A SAJTÓ A MÚZEUM SZEREPEÉRŐL, FUNKCIÓJÁRÓL – IDÉZETEK

A sajtó többször elemzi egy műszaki múzeum feladatait, illetve a technikatörténet fontosságának társadalmi vonatkozásait.

Előadásom végén olyan idézeteket választottam, amelyek egy műszaki múzeum feladatáról, illetve az Országos Műszaki Múzeum legnagyobb nehézségeiről szólnak. Ezeket külön magyarázni nem akarom, de azért célzatosság van bennük.

Népszabadság 1980. 08. 24.: Kiállítóhelyiség nélkül, **Tripolszky László**:

„Valahol azt olvastam, hogy egy műszaki múzeum akkor tölti be igazán hivatását, ha egy mérnök, miután megtekintette, új találmánnyal rukkol elő. Ha ez így túlzott igény is volna, az bizonyos, hogy társadalmi méretekben jelentékenyen hozzájárulhat az általános műszaki kulturális szint emeléséhez. Ami nélkül már ma sem, a jövőben pedig még kevésbé képzelhető el sokoldalúan művelt, korszerű ismeretekkel felvértezett, tehát kulturált ember.”

Magyar Hírlap, 1983. 02. 05: Múzeum van, de...

„Európában szinte mindenütt, a szomszédos országokban például kivétel nélkül van műszaki múzeum. És látogatható.”

Népszabadság: 1984. 01. 18.: A tudomány körül, Szükségből erény.

„...ez a kiállítóterem nélküli múzeum erényt csinált a szükségből, és több kiállítást rendezett, mint amennyit akkor tudott volna, ha van egy saját kiállítóterme.”

Magyar Nemzet: 1979. 10. 11.: Hogy megőrizzük technikai emlékeinket.

„Az előbbiekhöz hasonló kiállítás megszervezése, rendezése egy-két éves előkészítő munka eredménye.”

Népszabadság, 2003. 04. 15.: **N. Kósa Judit**: Földi malac és mesterséges Katica:

„A pézsmatulok és a földi malac között szorítottak helyet mintegy száz technikatörténeti táblának és relikviának...a Magyar Természettudományi Múzeum budapesti kiállítóterében.”

ZÁRÓGONDOLAT

Mit lehet zárszóként mondani ennek az előadásnak a végén?

Ha ez alatt a 30 év alatt az Országos Műszaki Múzeum akár csak egy 2700 m²-es bemutatótermet kapott volna, akkor ezt az előadást is nagyon frappáns zárógondolattal lehetne befejezni, ki-domborítva a sajtó szerepét a sikeres lobbizásban, akár százalékban meghatározni azt a támogató erőt, amely a sajtó oldaláról segítette az OMM bemutatótermének megvalósulását.

Ennek hiányában azonban csak az mondható el, hogy a 30 év alatt nem a sajtón múlt az, hogy az Országos Műszaki Múzeum – Albánia mellett Európában egyedülként – jelenleg sem rendelkezik kiállítócsarnokkal. A sajtó támogatását és pozitív hozzáállását ezúton is szeretnénk megköszönni az Országos Műszaki Múzeum nevében, illetve a lakosság nevében is, hiszen nagyrészt a sajtónak köszönhető, hogy legalább olvasni lehet az Országos Műszaki Múzeum gyűjteményeiről, ha látni nem is lehet azokat.

A cél ugyanakkor még mindig közös: kiállítócsarnokot szerezni az Országos Műszaki Múzeumnak.

FORRÁS

Szabadváry Ferenc: Országos Műszaki Múzeum: előzmények, elődök, jelen és jövő, In.: Technikatörténeti Szemle 1999–2000.

FELHASZNÁLT FOLYÓIRATOK

1. A Jövő Mérnöke, 1973. 02. 17., 1974. 03. 16., 1974. 03. 23., 1976. 11. 06., 1983. 03. 18.
2. Blikk, 1996. 06. 24., 1997. 08. 06.
3. Budapesti Rundschau, 1975. 07. 21.
4. Csongrád Megyei Hírlap, 1975. 02. 22., 1978. 05. 04.
5. Daily News, 1972. 03. 18., 1975. 12. 07.
6. Déli Hírlap, 1995. 02. 21., 1998. 06. 11.
7. Délmagyarország, 1978. 05. 07.
8. Dunaújvárosi Hírlap, 1996. 08. 02.
9. Élet és Tudomány, 1973. 06. 01., 1979. 08. 17., 1979. 08. 08., 1980/27., 1990. 11. 03., 1996. 05. 03., 1998/17., 2002/33.

10. Esti Hírlap, 1965. 09. 30., 1965. 09. 21., 1973. 09. 10., 1974. 03. 07., 1975. 03. 06., 1976. 04. 09., 1976. 04. 23., 1984. 11. 12., 1988. 10. 03., 1991. 03. 15., 1994. 05. 07.
11. Földmérő, 1988/6.
12. Gépipar, 1994/5–6., 1995. 3–4.
13. Hegyvidék, 1997. 10. 22.
14. Hétfői Hírek, 1974. 02. 25.
15. Hétfői Magyar Hírlap, 1974. 03. 11.
16. Heti Világgazdaság, 1995. 09. 16.
17. Hildesheimer Allgemeine Zeitung, 1985. 09. 13.
18. Hungarian Exporter, 1980. 02. 02., 1986. 06. 06.
19. Hungarian Heavy Industries, 1973/23.
20. Impulzus, 1986.11.15.
21. Ipari Szemle, 1989/2.
22. Járművek, Mezőgazdasági Gépek, 1987/8.
23. Képes Újság, 1980. 04. 12.
24. Képes7, 1986/31., 1988. 10. 01.
25. Kisalföld, 2002. 04. 16.
26. Magyar Hírlap, 1972. 01. 26., 1972. 08. 09., 1972. 10. 13., 1974. 03. 08., 1978. 09. 07., 1979. 04. 13., 1980. 06. 11., 1983. 02. 05., 1988. 10. 22., 1988. 10. 22., 1989. 01. 28., 1995. 09. 29., 1995. 09. 25., 1996. 06. 20., 1996. 06. 20., 1997. 05. 06., 1999. 02. 06., 2001. 06. 18.
27. Magyar Ifjúság, 1978. 10. 12.
28. Magyar Nemzet, 1965. 09. 30., 1972. 05. 03., 1972. 05. 26., 1972. 05. 30., 1973. 09. 05., 1974. 03. 08., 1974. 03. 24., 1974. 05. 14., 1974. 06. 11., 1974. 06. 18., 1976. 10. 15., 1978. 09. 06., 1979. 10. 11., 1980. 06. 11., 1980. 06. 12., 1982. 04. 06., 1982. 05. 05., 1982. 08. 25., 1984. 11. 29., 1984. 07. 27., 1985. 03. 08., 1985. 10. 02., 1986. 07. 17., 1988. 09. 30., 1989. 11. 13., 1990. 11. 07., 1991. 01. 14., 1995. 12. 13., 1995. 12. 22., 1996. 05. 06., 1996. 06. 25., 1998. 08. 15.
29. Magyarország, 1972/53., 1996/12.
30. Mai Nap, 1996. 06. 23.
31. MEGAFON, 1965. 10. 08.
32. Metro, 2000. 07. 14.
33. Múzsák, 1990/3–4.
34. Műszaki Élet, 1972. 06. 23.
35. Műszaki Magazin, 1995/3.
36. NAPLÓ, 1983. 08. 17.
37. Népszabadság, 1972. 07. 02., 1973. 08. 03., 1973. 09. 05., 1974. 03. 08., 1976. 10. 14., 1976. 04. 23., 1978. 09. 07., 1978. 09. 07., 1980. 06. 11., 1980. 08. 24., 1980. 09. 16., 1982. 04. 06., 1983. 01. 28., 1984. 01. 18., 1984. 07. 26., 1984. 07. 25., 1986. 12. 10., 1988. 09. 27., 1988. 09. 30., 1988. 11. 12., 1988. 11. 21., 1989. 06. 24., 1990. 12. 01., 1990. 12. 28., 1995. 09. 25., 1995. 03. 31., 1996. 03. 01., 1996. 03. 20., 1996. 07. 09., 1996. 07. 30., 1998. 02. 25., 1999. 01. 18., 1999. 01. 08., 2000. 08. 09., 2001. 08. 16., 2002. 07. 15., 2002. 07. 05., 2003. 04. 15.
38. Népszava, 1974.03.08, 1972.11.12, 1974.03.06, 1980.06.12, 1987.03.13, 1990.09.24, 1995.10.02.
39. Neueste Nachrichten, 1976. 04. 30.
40. Nők Lapja, 1980/25.
41. Ostfriesen-Zeitung, 1985. 09. 13.
42. Páholly, 1994. 06. 05.
43. Pesti Műsor, 1984. 08. 08.
44. Rádió és Televízióújság, 1995. 08. 21.
45. Siker, 1986/3., 1988/12.
46. Südhannoversche Volkszeitung, 1985. 09. 18.
47. Szabad Föld, 1980. 06. 29., 1990. 10. 30.
48. Számítástechnika, 1979/1.
49. Szerszámgépipar, 1960. 09. 28.
50. Szolnoki Néplap, 1996. 06. 20.
51. Technika, 1986/5.
52. Telehold, 1990/50.
53. Textilmunkás, 1995/1.
54. TIT Budapesti Tájékoztató, 1980/3.
55. Turista Magazin, 1988/10.
56. Új Magyarország, 1992. 09. 14., 1993. 11. 23., 1994. 05. 18.
57. Vasárnap, 1995. 04. 23.
58. Zalai Hírlap, 1995. 04. 29, 2001. 09. 29, 2001. 10. 03.